

Nomotechnikai interferencia: a jogi aktusok harmóniája elé tornyosuló akadály

Címválasztási töprengéseim során tudatában voltam a föladat elkerülhetetlenségének, hogy az esetleg csak magyarul tudó olvasók számára terminusmagyarázattal szolgáljak. Első pillantásra elégségesnek tűnhetett a *nomotechnika* és az *interferencia* szakszavak indokoltságának kifejtése, ám mivel „vajdaságias” terminológiámat minden bizonnyal a szerb mintára átvett *jogi aktus* kifejezés is jellemzi, kötelezőnek vélem a többletokfejtést is. A *jogszabály* szóalkalmazás iránt elkötelezett potenciális anyaországi érdeklődőktől szinte bocsánatot kérve adom elő, hogy legáltalánosabb értelemben kívánom az *aktus* terminus technicust használni, véleményem szerint tehát az általános jogszabályoktól kezdve, a törvéynél alacsonyabb rangú előírásokon át az egyedi döntésekig, sőt a verbális aktusokig terjedő skálán a kiszemelt szó a legegységesebb jelentéstartalmú, ez indokolja tehát használatát. Mivel az *aktus* jelentésmezejét mindenképpen átfogóbbnak tartom a *jogszabály*énál, választásom nem nyelvi elcsökevényesedésem eredménye, hanem tartalmi megfontolások vezéreltek.

Szokatlannak tűnhet tehát a címbeli *nomotechnika* terminus. Nem kívántam ugyanis levetkőzni a Szerbiában közkeletű szóhasználat kissé kopottas ruháját, hiszen szerb nyelven napvilágot látott könyvem is ezt a főcímet viseli.¹ Megjegyzendő azonban, hogy immár mifelénk is egyre inkább dívik a jelentésanilag több tudományosságot magában rejtő, a jogalkotástanhoz inkább közelítő *pravno normiranje* (tükörfordításban: jogi normaalkotás) kifejezés. Eddigi ismereteim arra engednek következtetni, hogy a nomotechnika egyfelől a jogalkotástan szinonimája is, másfelől azonban legközelebb ahhoz a felfogáshoz áll², mely – nem kizárólag, de ta-

¹ Leč, Endre: *Nomotehnika s posebnim osvrtom na jezičko uobličavanje pravnih akata*. – Univerzitet „Singidunum“, Beograd, Fakultet za evropske pravno-političke studije, Novi Sad, 2011.

² Tamás András: *Legistica. A jogalkotástan vázлата*. Szent István Társulat, Budapest, 2003. 9.

lán elsősorban – a jogteremtési formákkal kapcsolatos szakmai-technikai-technológiai ismereteknek tartja a jogalkotástant, azt feszegeti, miképpen, milyen tényleges kivitelezésben és műveletekkel hozhatók létre a jogszabályok. Természetesen a végső cél szűkebb pátriában is a nomotechnika oly magasságba emelése, mely a nomológia tanával olvasztja össze, s a „műszaki szerkesztési tudástól” elrugaskodva a tudományosság követelményeit minden szempontból kielégítő diszciplínává nemesíti. Magyar nyelven készülő könyvem – legalábbis munkacímében és a kísérlet szintjén – a föntiek miatt „a nomotechnikától a nomológiáig” utat járja be.

Még nagyobb meglepetést kelthetnek a jogi nyelvtől teljesen idegennek minősíthető *interferencia* szó alkalmazásával. Az elszánt eredeteskedés elképzelhető vádját olyképpen kívánom ejteni, hogy megmagyarázom: a több mint három évtizeddel ezelőtti magiszteri tanulmányaim során – a kontrasztív nyelvészet tárgyában – volt szerencsém találkozni az *interferencia* terminussal, mely lecsupaszítva a nyelvek közötti áthatást jelöli, ám rögtön hozzá kell tennem, hogy munkám és kutatásom szükségleteinek elsősorban a *negatív interferencia* feleltethető meg, vagyis az a jelenség, amikor a célnyelvre annak szerkezetével szemben álló forrásnyelvi elemeket viszünk át.³

Még mindig előzetes megjegyzésként, azaz definíciómként hadd álljon itt a megállapítás, miszerint *nomotechnikai interferenciák* alatt – gyűjtőnévvel illetve őket – a jogi aktusok zavarait és hiányosságait értem. Az *interferencia* legjelentősebb neme az *összehangolatlanság*, ennek alfajait alatt vizsgálom, ide tartoznak a későbbi elővezetések során részletesebben bemutatott, a jogi aktusok szövegeiben fölfedezhető *nomotechnikai hibák és bomályosságok*, melyek megnyilvánulásai a részleges vagy a teljes érthetlenség, az értelmezhetetlenség, a kétértelműség, még rosszabb esetben a többértelműség skáláján mozognak, mindezen kárhozzátandó jelenségek pedig a téves értelmezés ingoványos talajára csúsztatnak bennünket.

A jogi aktusok összehangolása föltétlen szükségének időszerű problémái

A jogteremtés szerteágazó, összetett és fáradtságos tevékenységének szinte minden pillanatában csökönösen jelen van és kiűzhetetlenül tartja magát az egyes, azonos vagy igen hasonló jogterületeket eltérő szinteken szabályozó előírások, a törvények és az alacsonyabb rangú aktusok egymás közötti összhanghiánynak megoldatlan problémája.

³ Molnár Csikós László: Nyelvhelyesség és interferencia. A jugoszláviai magyar hivatalos nyelv vizsgálatának főbb szempontjai. *Híd*, 1976. 776.

Ez a nemkívánatos jelenség kétségtelenül jogbizonytalanságot szül. „A jogbiztonság követelménye a természet törvényének eszményéhez hasonlatos, mi több, vele azonos, mélységes szükségletből fakad: az adottságok kuszaságának rendbetétele, rendszerbe helyezésének szüksége, hogy megnyíljen az előreláthatóság és a tervezhetőség számára, az elterjedésnek és a birtoklásnak vetessék alá.”⁴

A legközönségesebb és elsődleges parancsolat – a gyakorlatban szerencsére csak képzeletbeli és megelégedésünkre általában kiküszöbölt – a normatív következetlenségek és kontradikciók kérlelhetetlen irtása, ami abban az elemi formában ölt testet, hogy a tartalmilag új szabályozás meghozatala esetén a korábbi szabályokat hatályon kívül kell helyezni. Néhány egyszerűsítő és durva példával szolgálók:

Mivel a törvényhozó a gyorsajtás szabálysértésének esetére, immár jogharmonizációs céllal, a dutyi alternatívájaként vagylagosan lehetővé kívánja tenni a pénzbírságolást is – mert mégsem járja, és aránytalan joghátrányhoz vezethet a bebörtönzés, hogy kizárólag szabadságvesztéssel lehessen sújtani egy teszem föl Teheránból Oslóba igyekvő gyorsajtót –, célszerűnek látszik az eme újítást bevezető rendelkezés meghozatalával egyidejűleg az érvényes és alkalmazandó szabályozásból törölni a homlokegyenest ellentétes tartalmú rendelkezést. Jelzem, igen bánatossá tett mindenkit ez a bünyefenyítő dekadenciával sokáig hatályban tartott szabálysértési rendelkezés, ráadásul a következetlenség netovábbja, hogy ugyane mérvű szigort a bünyügyi eljárás nem irányozott elő. De a szabály az szabály, bírói mérlegelési lehetőség egy szál se, vessük hát börtönbe vétkesen sietős hazaiparkodása miatt a balesetet sem okozó perzsa–norvég embert. Továbbá amennyiben nyaktörően vakmerő jogi lépéssel és mutatóvannal a kisipari, magánházi körülmények közötti pálinkafőzés forradalmi újítását kívánjuk engedélyezni, logikus gondolat, hogy ezt megelőzően töröljük a jogrendszerből az ilyen háztáji gazdálkodást tiltó rendelkezést. Hasonlóképpen, ha tiltani és szankcionálni gondoljuk a legyőzött kommunizmus túlhaladott és elhagyott szimbólumait (pl. ötágú vörös csillag), a régi jogrendszerben pedig ez a regula érthető okokból nem létezett, akkor a hézagot először pótolni szükséges (*nullum crimen...*), a büntetni rendelt jogesetet pedig effektíve szabályozni kell. Az eddigelé ismeretlen, sajtóságos és tilalmas cselekedetek meg „foglalkozások” színre lépése előtt a korábbi büntető törvénykönyvekben nem kaptak helyet pl. az internetes

⁴ Radbruch, Gustav: *Pravni i drugi aforizmi*. Dosije, Beograd, 2007. 12. Az eredeti mű: Radbruch, Gustav: *Aphorismen zur Rechtsweisheit*. Göttingen, Vandenhoeck, Ruprecht, 1963.

„hackelés” formájában megnyilvánuló kriminálcselekmények, tehát amint egy ilyen társadalmi jelenség az élet gyakorlatának felszínére tör, a szabályozásnak rohamléptekben és haladéktalanul a bűn nyomába kell erednie. A kódex naprakésszé tételével, hatékony földerítéssel, az igazságszolgáltatásnak pallosával a tettesekre le kell csapnia.

A bevezető nyilvánvalóságok bemutatását követőleg múltidéző visszarevédéssel rendezzünk egy kis kombinált történelmi kutatást! Az itt vizsgálendő jelenségek keletkezése exjugoszláv államunk szövetségi berendezésének régi idejére nyúlik vissza, amikor is, aktív korrelációban hat köztársaság törvényhozása élt párhuzamosan, békésen egymás mellett, vagy az általunk képviselt autonómiapárti fölfogás szerint nem kevesebb, mint nyolc önálló jogi szabályozással büszkélkedhető szövetségi egység létezett a közéletnek szinte minden területét lefedve. Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány – hogy csak egyes különösen fontos szabályokra hivatkozzak – saját és önálló büntetőtörvénnyel, öröklési törvénnyel stb. rendelkezett. Természetesen ezek nemcsak fősodrukban, hanem elvben a legapróbb részletekig szinte teljesen azonosak voltak a szerb, valamint a többi szocialista köztársaság vonatkozó törvényeinek betűivel, de tény, hogy szórványosan jelentős eltérések is mutatkozhattak. (A föderációnál alacsonyabb szintű társadalmi-politikai közösségek szabályozásának viszont összhangban kellett állniuk a szövetségi törvényekkel. „Meghasonulások”, egyenlenségek, ellentmondások persze elő-előfordultak, tehát így utólag azt is bizton megállapíthatjuk, hogy a korabeli nomotechnika és nomológia tudományágának szakértői és művelői akkor sem ülhetek ölbe tett kézzel, mi több, hangsúlyos föladatokat tornyosultak eléjük, mert a jogélet kisebb-nagyobb mértékben a következetes harmonizációra váró tapasztalati anyagot szolgáltatott e nemes és csöppet sem egyszerű munkához.)

Ha például egy vajdasági törvény rendelkezései eltértek a szerbiai szabályozástól, érthető módon szükségszerűen a *lex specialis derogat lex generali* elvének alkalmazására került sor. Jobb esetben a hatáskörök különválasztása elmulasztásának következményeként beálló összeigazítatlanságokat a fölérendelt szervek által a kisebb ingerenciákkal fölruházott testületek részére kibocsátott utasítások, rendeletek és egyéb kötelező jellegű aktusok segítségével ártalmatlanították, e téren számos jó eredményt értek el. El-lenkező, sikertelenebb kommunikáció esetén a sikerek elmaradtak.

Az állami-jogi viszonyok további haladásával (vagy esetleg visszafejlődésével – a megítélés ízlés és elhivatottság dolga), a „régis és korhadis” Jugoszlávia fokozatos szétesésének folyamatában új törvényszabályok keletkeztek, melyek részben a nagyobb, alapvető, rendszerbeli törvények materiájába hatoltak. Élénken emlékszem arra a viszonylag hosszú periódus-

ra – a mai napig nem haladtuk meg és nem hidaltuk át –, amikor Újvidék, vagy tágabban, a Vajdaság jogszolgáltatási területén egyfelől a kardinális mérvadó törvények voltak érvényesek (pl. a polgári perrendtartás, a büntető eljárás), másfelől azonban egy adott történelmi pillanatban Szerbiában meghozatott a hivatalos nyelvhasználatról szóló törvény⁵, olyan, a szerzett jogok vívmányait érintő joganyagot szabályozván, mely nem egyezett meg a polgári, a büntető, a közigazgatási stb. eljárásokban meghonosodott egyenrangú nyelvhasználat rendtartási szabályaival. Ha abból indulunk ki, hogy a korábbi törvények rögzítették a bíróság és egyéb állami szervek előtti teljes eljárások anyanyelvi lefolytatásának a jogát (azzal a föltétellel, hogy a nemzetiségi – újabb idők új terminológiájával: nemzeti kisebbségi, nemzeti közösségi – nyelv az adott helységben, községben, városban hivatalos használatban volt, nem kell túlzott fantázia, sem kreativitás a jogalkalmazás logikus elképzeléséhez: mivel itt egyértelműen a szerzett jogok eltörölhetetlen vívmányáról van szó⁶, az eljárási törvények pedig továbbra is hatályosak voltak, az érvényes szabályozás és a kitesztelt gyakorlat útján a fél kérelmére – az eljárás nyelvének előzetes bírósági megállapítása után – a processzusok továbbra is a nemzetiségek nyelvén folytak, folytatódtak. Az általános zűrzavar akkor keletkezett, amikor a nyelvhasználatot szabályozó új szerb törvény egyszer csak meredeken és drasztikusan meg akarta vonni e jog gyakorlásának lehetőségét⁷, beszorított bennünket a szűk értelmezés béklyóiba, kétségtelenül hátrányosan megvonva az anyanyelvi eljárás verejtékkel kiharcolt jogát. Az említett jogszabályok közötti falrengető aszinkronia miatt egyes községekben a sürgős direktívák és az új hatalom iránti ijedt tekintélytisztelet folyományaként az állami szervek rögvest fölhagytak a nemzetiségek nyelvén lebonyolított eljárás hagyományos gyakorlatával, míg más közösségekben továbbra is (ha nem is virultak, de) éltek a szerb nyelvűek mellett a magyar, szlovák stb. nyelven nyélbe ütött eljárások is. Szemmel látható, hogy a bíróságok sem nagyon tudták, mitévők legyenek, hát még a járatlan ügyfelek hogyan érezhették magukat a teljes jogbizonytalansági állapot háborgó közegében. Szót sem óhajtok fecsegni tovább annak megválaszolására, minő alkotmányossági összhang ez. Úgyszintén figyelmen kívül hagyok még néhány törvényt (pl. A JSZK nemzeti kisebbségi jogainak és szabadságainak védelméről szóló

⁵ A hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 45/91., 53/93., 67/93., 48/94., 101/2005., 30/2010. szám)

⁶ Letsch Endre, Letsch Erich: Szerzett és (vissza)szerzendő nyelvi jogaink a szerbiai törvénykezésben. Létünk – különszám, Forum, Újvidék, 2013. 134–142.

⁷ A fenti törvény 12. szakaszának 6. bekezdése.

törvény⁸ stb.), melyek a szerzett jogok vonatkozásában úgyszintén nem kis mértékben megengedő előírásokat tartalmaztak⁹, s így „járultak hozzá” a tátongó szakadék további elmélyítéséhez.

A következtetés magától értetődően kínálkozik: ha a jogi normaalkotás koordinációja a helyzet magaslatán áll, azaz amennyiben a régi törvényeket az új szabályozás meghozatalával hatályon kívül helyezik, ha a kapcsolódó megoldások helyett a problematikát előzetes és utólagos hatásvizsgálat, tudományos áttekintés és ellenőrzés alá vonják, ez a nemkívánatos helyzet egyrészt elő sem fordul, ha pedig már belekönyökölt a nemzetiségi és a nyelvi egyenjogúság valóságába, legalább utólag semlegesíthető lett volna. De ehhez nem párosult a megfelelő politikai akarat. Nem állítom, hogy a lényegbevágó és a forradalmi jogi rendszerbeli változások idejének viharai egyszerű helyzetet teremtenek, ám a „normatív kórtörténet” rámutat a legisztikai és a nomológiai tevékenység elodázhatatlan fejlesztésének elengedhetetlenségére.

Nem hiszem, hogy az érdekelt alanyok, a szakmai közvélemény általános csodálkozását fogom kiváltani, ha megállapítom: a helyzet azóta sem, a legkisebb mértékben sem javult. A törvények meghozatala továbbra is az esetleges, ösztönszerű, személyes és csoportérdekek szertelenségeinek foglya. A hatalmas és erőfölényükkel visszaélő körök, a skrupulus nélküli bizniszmenek és mogulok beosonnak a törvényhozó testületekbe, sőt társadalmi-politikai és gazdasági jelenünk még mélyebb rétegeibe is, játékszerként markukban tartva a jelentéktelen karrieristákat, akik bólogató jánosok módjára működésbe lendítik a szavazógépezetet...

A fölfestett lehangelő és megsemmisítő vélemény után nyugodtabb hangnemben térek át a párhuzamosan érvényes jogszabályok nemkívánatos összhangtalanságának bizonyítására, azzal a hangsúlyozott megjegyzéssel, hogy az általam viszonylag jól ismert nyelvi szabályozás terére lépve egyetlen pillanatig sem kívánok megvádolni senkit, még a döntési helyzetben szerepet vállaló politikai és törvényhozói tisztségeket betöltő szakértőket és egyéb személyeket sem, nem akarok a nyakukba varrni se célszót, se szándékot, se csalárdságot, sem jogi visszaélést vagy bármilyen egyéb fraudolózus törekvést, de a tény makacs szerzet, s nem állhat érdekünkben a jelenlegi áldatlan helyzet további fönntartása.

A Vajdaságban megteremtődtek az ún. normatív környezet módosult föltételei, részben a kiharcolt, vagy legyünk reálisabbak, a központ által

⁸ A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságainak védelméről szóló törvény (A JSZK Hivatalos Lapja, 11/2002. szám)

⁹ A fenti törvény 11. szakaszának 4. bekezdése.

nagyvonalúan megengedett, újonnan visszaszolgáltató hatáskörök reánk szállásával. Megjegyzem, ezek a jogszabályok valaha kizárólagosan a tartományra tartoztak. Nemrégiben a köztársaság – meghallván a decentralizáció és a regionalizáció haladó idejének modern szavát – széles keblű megértést (?) tanúsítván az északi régió autonóm törekvései iránt, az emlegetett hatásköröknek legalább egy részét újra visszahelyezte a tartomány speciális ingerenciájába. Egyebek között megszületett a nemzeti tanácsokról szóló törvény.¹⁰ Minthogy a Vajdaságtól – nem győztem eléggé siránkozni és panaszkodni – megvonatott a törvényhozás joga, vállat vonva megjegyzem, hogy bár ránk vonatkozik, mégis szerbiai törvény esete forog fenn, bár kétségtelenül és szignifikánsan „hatol belénk” és öleli föl a vajdasági különleges multinacionális viszonyokat. A vajdasági nemzetiiségek miniparlamentjének bizonyos jogköreit is lefekteti: például az adott nemzeti kisebbség számára különlegesen jelentős intézmények igazgatási szerveinek (igazgatóbizottságának) megválasztása esetében előírja, a Tanács hatásköre, hogy jelölteket javasolhat az imént említett szerv összetételébe.¹¹ Az oktatásról szóló törvény¹² viszont, ha nem is azonos, de hasonló joganyagot szabályozó cikkelyeiben, csodálatos gyönyörűségünkre a tárgyalta igazgatásiszerv-választási kérdésben csupán a *véleményalkotás* szükségességét írja elő, ami – még a leglaikusabbak számára is – nyilvánvaló és érdemi különbség, azaz mély szakadék és ellentmondás feszül eme két törvény szabályozása között, melyeknek viszont föltétlen tulajdonsága és erénye kellene, hogy legyen az abszolút harmónia, hiszen egyazon rangú jogszabályokról van szó. A művelődésről szóló törvény¹³ úgyszintén ellentmondásokat hordoz magában, ezáltal a potenciális jogviták és perek szükségtelen sorozatát idézi elő és a (nemzeti) türelmetlenség, összeférhetlenség és haragvás kórokozóinak hordozója, forrása. Természetes, hogy már perek is keletkeztek, mert az egyik alany és értelmező saját megingathatatlan, egyik törvény szerinti igazságáról és jogáról van meggyőződve, vele szemben a másik patvarista fél – valószínűleg semmivel sem kevésbé indokoltan – úgy gondolja, hogy amazzal összhangban kell cselekednie. A kérdés megválaszolása, kinek az igazsága méretesebb és erősebb, a bírósági testületekre és szintekre tartozik, mert a következetes hatalommegosztás nem engedheti meg, hogy pl. egy minisztériumi értelmezésnek a leg-

¹⁰ A nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/2009., 20/2014 – AB, 55/2014. szám)

¹¹ E törvény 12. szak. 1. bek. 2. pontja.

¹² Az oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/2009., 52/2011., 55/2013. és 68/2015. szám) 54. szak. 4. bek.

¹³ A kultúráról szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 72/2009. szám) 35. szak. 12. és 13. bek.

mákszemnyibb mértékben is kötelező jellege legyen. A közéletben, az érdekvérvényesítés politikai hadviselésének csataterén minden alany a számára kedves és kedvező értelmezést szajkózza és akarja a másokra rákényszeríteni.

Az anyakönyvekről szóló (szerbiai) törvény¹⁴ és a vajdasági gyakorlat úgyszintén kétségbeejtő mennyiségű összehangolatlanságot és kidolgozatlanságot, félbemaradt mondanivalót tartalmaz, s ha ezen áldatlan állapotot megfűszerezünk az „illeszkedő” használatot elősegíteni hivatott következetlen szabályzatokkal és utasításokkal, majd ez utóbbiakat keresztbe-hosszába összevetjük a vonatkozó anyagot érintő egyéb törvényekkel, például A személyi igazolványról szóló törvénnyel¹⁵ és Az úti okmányokról szóló törvénnyel¹⁶, világos lesz mint a nap, hogy tüstént szükség volna a szerteágazó, minden mérvadó jogszabályra kiterjedő összeegyeztetés rögtöni tevékenységére. Mert míg az alkotmányteremtő normaalkotó, először is (a probléma kiemelt fontosságát hangsúlyozandó) kimondja, hogy a hivatalos nyelv a szerb, a hivatalos írásmód a cirill betűs, a törvényalkotó az Alkotmány szava értelmében már az azt követő részletező törvényekben meghatározza, hogy a latin betű is meg van engedve.¹⁷ Tehát engedélyezi a személynevek eurokonform latin betűs írásmódját is, ám csak abban az esetben, ha ezt az anyakönyvekbe eredetileg latin írásjeggyel vezet-

¹⁴ „Az anyakönyvekről szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 20/2009. sz.) 16. szakasz: az adatokat szerb nyelven, cirillül vezetik (megjegyzés: ez az elvárás egyáltalán nem jelent meg a törvény előző változatában); 17. szakasz: a személynév kisebbségi nyelvű beírása nem zárja ki a szerb megfelelő beírását (az Állami Közigazgatási Minisztérium álláspontja szerint ezt a rendelkezést A hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény 7. szakaszával egyetemben kell értelmezni, miszerint első helyre mindig a szerb elnevezés kerül, tőle jobbra vagy alá pedig a kisebbségi kiírás); Családjogi törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 18/2005. sz.) 344. szakasz: a gyermek nevét egyik vagy mindkét szülő anyanyelvének helyesírása szerint is anyakönyvezni lehet;” (A Magyar Nemzeti Tanács hivatalos nyelvhasználati stratégiája 2012-2017. http://www.mnt.org.rs/sites/default/files/attachments/magyar_nemzeti_tanacs_hivatalos_nyelvhasznalati_strategiája_2012-2017.doc, letöltve 2016.06.04-én)

¹⁵ „A személyi igazolványokról szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 62/2006. és 36/2011.) 9. szakasz: a formanyomtatvány készülhet kisebbségi nyelven is, a személynevet az anyakönyvi beírás szerint tüntetik fel, illetve az erre vonatkozó többi adatot szerb és kisebbségi nyelven párhuzamosan” (uo.).

¹⁶ „Az úti okmányokról szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 90/2007., 116/2008., 104/2009., 76/2010. sz.) 26. szakasz: a személynevet kötelező a kisebbségi nyelv helyesírása szerint beírni az anyakönyvi beírással összhangban” (uo.).

¹⁷ A Szerb Köztársaság Alkotmánya (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 98/2006. szám), 10. szak. 1–2. bek.

ték be. Ha a bejegyzés a magyar helyesírás szerint történt, akkor természetesen „mindent” lehet. Egy harmadik jogalkalmazó pedig azt találta elrendelni, hogy a bizonyítványok és a kivonatok kiállítása két nyelven történjék, először cirill betűkkel, majd csak ezután a nemzetiségi nyelven. A negyedik, „harmonizált” utasítás „szent szava”: lehet, de fordítva. Az ötödik álláspont: az okmány és az íráshasználat lehet egynyelvű is; a hatodik: a nyomtatvány szövegének hátlapja lehet többnyelvű, ám a név semmiképpen sem... Nem áll szándékomban karikatúraszerűen nevetségessé tenni a groteszk állapotokat, csupán határtalan éleslátással megállapítom, hogy a jogi normaalkotási és összehangolási tevékenységnek még csak most, a mélységes és messzemenő hatású szabályozási változások érzékeny korszakában kellene igazán kiemelt helyet elfoglalnia. Nálunk viszont rutinból dolgoznak, és figyelmen kívül hagyják a harmónia követelményeit, még hozzá oly elkeserítő mértékben, hogy az a jobbizonytalanságba, rosszabb esetben az önkény, a jogfosztás, a jognélküliség és a zsarnokság temetőjébe visz ki bennünket.

Nem kívánok azonban tovább iringálni az államalkotó szerb nép és a vele együtt vagy rajta kívül festői hazánk tájain élő egyéb nemzetiségek intézményesített, egyenrangú nyelv- és íráshasználatának sikamlós talaján. Egy más természetű illusztrációt adok elő, mely szubsztanciálisan bizonyítja, hogy az egybehangelatlanság és az elhatároltság, az egyöntetűség hiánya, a hatáskörbeli ellentétesség, szembeállítás és összeütközés, a kettősség, a párhuzamosság és a hierarchia távolléte milyen súlyos mértékben sértheti az alapelveket, és az azonos tartalmak közlése esetén szinte progresszíven termeli ki a hivatalnoki „szabályoskodás”, az adminisztratív diszgráfia és korlátoltság, a sekélyes, fölületes gondolkozás és észjárás állami szintre emelt szörnyszüleményeit. Még a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság és Szerbia és Montenegró Államközössége átmeneti létének idejébe nyúlunk vissza az eset: az összekavarodó érdekelt alanyok képtelenek voltak kiválasztani a valós hatásköri szervet, amikor is megkísérelték hivatalossá és hatályossá tenni az egyesületek alapításáról szóló határozatokat. A szerbiai törvény értelmében a belügyi szervhez¹⁸ kellett folyamodniuk, míg a szövetségi törvény rendelkezése¹⁹ szerint a hatáskört az Igazságügyi Mi-

¹⁸ A társadalmi szervezetekről és a polgárok egyesületeiről szóló törvény (A Szerb Szocialista Köztársaság Hivatalos Közlönye, 24/82., 39/83., 17/84., 50/84., 45/85. és 12/89. szám, továbbá A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 53/93., 67/93. és 48/94. szám), 23. szak. 4. bek.

¹⁹ A polgároknak a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság területére alapított egyesületekbe, társadalmi szervezetekbe és politikai szervezetekbe való egyesüléséről szóló törvény (A JSZSZK Hivatalos Lapja, 42/90. szám, illetve A JSZK Hivatalos Lapja, 24/94., 28/96. és 73/2000. szám), 11. szak. 2. bek.

nisztérium gyakorolta. A tanult vagy akár járatlan mezei honpolgár tehát, aki egyidejűleg volt a Szerb Köztársaság, de ugyanakkor a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság állampolgára is, a mogorva bürokrácia áldozatául eshetett (bizonyíthatóan nemegyszer esett is), a hatalom pedig, talán maga is a dupla hatáskör föloldatlan dilemmájának zsákutcájában hánykolódva, de saját fölényével mégis visszaélve, megkettőzött szerveződésként játszott a köztársasági vagy szövetségi ügyfélalázó mérkőzését.

Mondhatnók, ne ragadjunk le a múltban, a történelmi államalakulatok és intézményeik diakronikus összevető vizsgálatának garmadáját bízzuk a jogtörténetesekkel a fölkiáltással, hogy jobban szeretjük a szinkront. (Természetesen nem vonatkoztatom ezt az egynyelvű magyarországi nemzettársainkat örök nyelvi tompaságra és analfabetizmusra kárhóztató folytonos filmszinkronizálási tevékenységre!) Mert a szinkronmódszerű, államon belüli vizsgálódásban úgyszintén messzire hallik a logikátlanságok üvöltése. Sajnos, a rohamléptekben múló idő gondoskodik róla, hogy a jelenre hivatkozó példák (gondolok itt a két bekezdés múlva sorra kerülő telekkönyvekre) is röpké percek alatt történelmivé lényegülhetnek. Mind-egy, az a fontos, hogy minél szemléletesebb módon szolgálják a levezetések és a bizonyítások céljait.

Az empíriából kiindulva – legyen a módszer diakronikus vagy szinkronikus – könnyedén igazolható az összes kedvezőtlen mellékhatással és az egyöntetűség hiányának állapotával járó hihetetlen normatív diszharmónia jelenléte, mely semmi másra nem való, csak arra, hogy egyfelől továbbra is erősítse a nép kétségeit, másfelől pedig, ami még lényegesebb, gondok örvényeibe taszítsa a jogászokat.

A föntiek bizonyítására csak egyetlen, de az eklatánsnál is jellemzőbb példát vonultatok föl. Az okiratokat elégséges számú példányban kell megszerkeszteni. A szerződéseket a közelmúltig, a hivatalnokok kiszámíthatatlan szeszélyei miatt, nem kevesebb, mint tíz egyöntetű példányban volt kötelező összeállítani. A gyakorlatban mégis előfordulhatott az a végzetes eset, amikor hiányzott egy eredeti példány. Megelőző intézkedés gyanánt, ha úgy ítéljük meg, hogy ez a joghatások kiváltásához szükséges, szívesen élünk a fénymásolás és az okmányok hitelesítésének eljárásával. Az egyik ilyen tipikus eredmény a tulajdonjog nyilvánkönyvi bekebelezése. No mármost, itt esik a fene ama bizonyos hátsó testrészére, és színre lép az állami szervek okirathitelesség-elfogadási módozatai közötti diszkrepancia. A közigazgatás – az ingatlan-nyilvántartás, a földhivatal, vajdaságiasabban a kataszter – saját szervezeti szabályainak és a közigazgatási eljárás rendjének megfelelően eljárva hajlamos a bejegyzési jogcím bizonyítékaként elfogadni a hiteles fénymásolatot is. A bírósági telekkönyvi osztályok (saj-

nos a szépen működő „békebeli” ingatlantulajdoni bejegyzéseket immár kaotikus állapotokat előidézve ugyan, de hatáskörileg elvonták a bíróságoktól, s a közigazgatásba helyezték át) csodálatos módon nem mutattak készséget a hiteles fénymásolat bizonyító erejének elfogadása iránt, hanem kegyelem nélkül eredeti okiratot követeltek. Visszakanyarodva az eredeti (nem másolati) gondolatmenetemhez, nem szükségeltetik különleges művészi képzettségű képesség ahhoz, hogy elgondoljuk, milyen vesszőfutáson vergődtek keresztül némely tulajdonosok, kiknek rokonai szétrebentek a világ négy égtájának minden irányába. A megajándékozott személy rendre emberfölötti erőfeszítésekkel az eldugott országokban működő közjegyzőktől „kiéneklí” ugyan a drágakőnél is értékesebb dokumentumot, majd véglegesen átadja azt a szerződés hitelesítésének állomásán, míg a telekkönyvi rendeltetésre csak egy szegény árva kópia marad. Nos, ezen a ponton megáll a tudomány, és a lelketlen hatalom lép az intézkedés színpadára. A probléma nem azért vetődik föl, hogy megoldasson, hanem, hogy a jóhiszemű és lelkiismeretes állampolgárt jogának érvényesítésében megrövidítse. Na, ez az a viszonyulás, ami kiküszöbölendő (létrejövetele a nomotechnikai interferenciák folyamányaként állott elő). Csak örvendezhetünk, mert a példa elsősorban didaktikai szempontoknak tesz eleget, a szerbiai gyakorlatban már föl sem merül, hiszen, mint azt mindannyian tudjuk, a klasszikus bírósági telekkönyveket már a nélkülözhetetlen irattári szinten sem őriztük meg az ütemes jogfejlődés és a modernizáció dicsőségére.

Mindaz, amit föntebb felsoroltam, a legszemelláthatóbb módon mutat rá a törvények harmóniájának faragatlanságára és a normatív unifikáció terén tapasztalható lusta munkátlanságra.

Ha a régi Jugoszlávia fölbomlása után született új jogszabályok kölcsönös összehangolásának síkjára lépünk, illetve számba vesszük a néhai ország teljes volt területét, további harmonizációs kényszert fedezhetünk föl. Mert amennyiben a nyugdíjast ellehetetlenítve az egy emberöltő szorgalmas munkája nyomán kiérdemelt nyugdíjának kézhezvételétől „eltiltják”, abból az egyszerű okból kifolyólag, hogy Horvátország megtagadja a folyósítást azzal a mondvacsinált okkal, hogy a nyugdíjkifizetés kötelezettsége Szerbiát terheli a nyugdíjjogosultság megszerzésének helye miatt, vagy ha Szerbia államként melldőngetve utasítja vissza a régi, „halott” deviza-takarékbetétek kifizetését azzal a méltánytalan kifogással, hogy a régi Jugoszlávia állampolgára mostanra külföldivé vált, mert a halálát megelőző időkben szülőföldjére, Montenegróba merészelt átköltözni, a becsületes állampolgárokkal való bújócskázás immáron államok fölötti szórakozássá fajult. Ha pedig megfontolva áthidaljuk a politikai okok firtatását, még in-

kább belefájdul a fejünk a fölismerésbe, hogy sem állami, sem államközi szinten nem voltak képesek, vagy nem is igazán akartak egy megfelelő és joghatósággal fölruházott fórumot létrehozni, mely orvosolná a kóros hiányosságokat és joghézagokat. Marad a szólam, miszerint a bölcs és jártas normaalkotók erős és megkérdőjelezhetetlen jogosítványaik birtokában lepják már el az alaposan, körültekintően és gömbölyűen létrehozott szerveket, testületeket, hogy a főntebb diagnosztizált jogpatológiai állapotokat orvosolni lehessen, s hogy a sok téren megmutatkozó elviselhetetlenségekre való emlékezés egy régi rossz álom legyen csupán, mely a teljes fölgyógyulás után soha nem tér vissza, még a gondolatainkban sem.

A nomotechnikai hibák elhárítása; a jogi aktusok utólagos módosításának és kiegészítésének művelete

A fönti lényegbeli, nomológiai megjegyzések után térjünk át az élő, dinamikus szervezethez hasonlítható jogi szövegek tisztítása, megfésülése alkalmával elkerülhetetlen beavatkozások bemutatására. Gyakran előfordul ugyanis, hogy a jogszabályok több szakaszon át keresztül vitt meghozatali eljárásában a pontatlanságok gyomlálása és a lektori pallérozás, a szöveg kiegészítései és módosításai alkalmával a megvitatt, majd eldöntött összehangolás eredményeként szükséges korrekciók szövegbe foglalása nem történik meg megnyugtatóan és teljes körűen. A meghozatal, az elfogadás négy szakasza, illetve stádiuma ismeretes: *előzetes tervezet, tervezet, javaslat*, majd következik a véglegesített szövegváltozat, melybe értelemszerűen nemcsak tartalmi módosítások, hanem terminológiai tökéletesítés, az eredetitől eltérő szóválasztások kerülnek be. Ezért volna szükséges, hogy a változtatásokat a szövegszerkesztők következetesen beágyazzák a műbe.

Élénken él még bennünk a vajdasági státútum terminológiája körüli elkeseredett, eget rengető viták nem mindig vonzó látványa és megnyilvánulási módja. Összedőlne-e a világ, hogyha Újvidéket Vajdaság fővárosának neveznénk, vagy megnyugszik-e a centralista szerb szív és kedvesebb lesz-e, ha a főváros, esetleg székváros helyett csak a tartomány adminisztratív központjának tituláljuk, degradáljuk fatornyos Újvidékünket? Micsoda rangon fölüli címzés lett volna, ha a titkárokat miniszterekké léptetik elő, a végrehajtó tanács pedig kormányvá avanszál és így tovább. Amikor végre „a földkerekség legkonstruktívabb vitáját” követőleg megszületett a végleges „félalkotmány”, a legfelsőbb aktus tartalmi erejét megcsúfoló és meghazudtoló alkotmányjogi tünemény, kiderült, hogy ezek a neuralgikus nomotechnikai megoldások (most már nevezzük őket hibáknak) még mindig szétdobálva, néha szinte eldugva jelentkeznek a szöveg

rejtett zugaiban, így a gondos figyelem hányaveti távolléte miatt a következetes szócsereket és hibaigazításokat, a kidobásra ítélt szavak eltávolítását sikerült elmulasztani, ami tovább nyújtotta és elnapolta, ideiglenesen, de mégis hosszan ellehetetlenítette a státútum szövegének elfogadását.

A törvények az előzetes tervezet fázisától (rosszmájúbban: a legelső piszkozattól) kezdve a végtermék előállításáig számos terminológiai és stilisztikai korrektúrára, lektori közbelépésen át a felülvizsgálatig nyelvészeti beavatkozásoknak vannak alávetve a lényegi átalakításokon túlmenően. A modern társadalom hajlamos arra, hogy mindent a fölgyorsult életritmus szükségleteinek rendeljen alá, de nem vonható kétségbe a fönt említett, elfogadott változtatások gondos áttekintésének kötelező mivolta. A terminológiai problémák megoldása, például az idegen szavak helyettesítése anyanyelvi kifejezésekkel, nem szenvedhet csorbát, nem fakulhat ki, nem mellőzhető, arról nem is beszélve, hogy az egyöntetűség elvének való megfelelés, tehát az azonos, rokon és hasonló értelmű szavak (szinonimák) használatának milyensége és mennyisége okozta dilemmák föloldása nem ejthető művelet. Mert amennyiben a hibák, a következetlenségek és a végig nem mondott (rosszabb esetben: átgondolatlan) gondolatok nem lesznek helyrefofozva, a nyomtatott szó súlya elveszíti jogi és politikai értelmét, vagyis a szó súlytalaná válik, és mint szappanbuborék a levegőben úgy fog imbolyogni, hogy a végén az első keményebb tárgyjal történő ütközéskor luftballonként szétpukkanjon. Nem valami komplikált filozófia, nem is lényeglátó tartalmi és érdemi reakció a kommunikációs kihívásokra, ha kijelentjük, hogy a nomotechnikai hibákat az elsőtől az utolsóig ki kell irtani. Persze nem célszerű a jogszabályok szerkesztését a képzettársítások és a fantázia császárságába indított vidám expedíciónak minősíteni, hiszen némiképpen szárazkás tevékenységről lehet szó, de hiába, az alapos szerkesztői-lektori-korrektori-szupervízori beavatkozások nélkül a vállalkozás sikere eleve kétséges és vitatható lesz. A szomorú igazság, hogy túl sok tér nem nyílik a szerkesztők és lektorok ihletének meg eredeti nyelvi sziporkáinak szövegbe fecskendezéséhez. Amennyiben a törvényalkotó úgy döntött, hogy a tervezetben használt depozitum szót a végső formában szerbesíti (ostava) vagy magyarítja (letét), a novációt megújítássá stb. módosítja, akkor nem kell magyaráznom, félreteendő az egyéni és önálló megítélés, mérlegelés lehetősége, szigorúan tilos ötletszerűen és fölváltva magunkhoz szólítani hol az egyik, hol a másik szinonimát, éppen ellenkezőleg: a szakmai bizottságokon és az egyéb testületekben kihordott és megszült megoldásokat kötelező lesz következetesen használni.

Itt teszek hozzá empirikus állományomhoz még néhány tünetszerű ügyvédi hibát, melyek nem a legszűkebb értelemben tekintve

nomotechnikaiak, inkább „aktatechnikaiak”, de a pongyola fölületesség és figyelmetlenség gyakori jelensége megdönthetetlen tény. Például a számítógépes feldolgozás a szerződések és hasonló, a felek egybehangzó akaratára épített okiratok megfogalmazásának műveletében általában előre gyártott elemek, úgynevezett panelek felhasználására kerül sor. E ténnyől kifolyólag a fenyegető jogvesztő és jogszünetető határidők közeledtével a rohanó kapkodás eredményeképpen a szép terminológia a szórakozottság, a feledékenység és a trehánytság áldozatául esik. A szerződés nem előszerződés, a megegyezés nem megállapodás, az egyezmény nem szerződés stb., az előzőleg használt terminusok a végső cél kapujában is többletfigyelmet érdemelnek. Az egységes terminushasználat kikerülhetetlen föl-tételeit az okiratszerkesztő szakembernek tiszteletben kell tartania.

Fejtegetéseimet kiegészítve: ha beavatkoztunk egy adott cikkelybe, szakaszba, bekezdésbe, fordulatba, a kiválasztott módosításokat következetesen végig kell „hajszolni” a szöveg teljes hosszában, mert ekképpen tudunk csak megfelelni a kitűzött nomotechnikai kritériumoknak. Ha a kiegészítéseket és az utólagos módosításokat nem hajtjuk végre mindenre kiterjedően, bekövetkeznek az emlegetett nomotechnikai hibák és kidolgozatlanságok. Ha jóindulatúan figyelmen kívül hagyjuk a politikai ütközeteket és a hibák vétésének szándékosságát, tulajdonképpen csupán a technikaiként értelmezhető hanyagságkört azonosítjuk. Tehát ezek nem anyagi jogi természetű, hanem formális-technikai hiányosságok. Jogi nyelvvelőként, de a jogalkotás összetett és kreatív munkáját is dicséző szakmabeliként elmondhatom, hogy ha elmarad a kifinomult, igényes, minőséges szövegmegformálás, akkor nem támaszthatunk a tartalom iránt sem valami épületes követelményeket, mert indolens fogalmazással nem lehet kristályos tartalmat létrehozni, tehát ha nem teszünk eleget a stilisztikai és egyéb általános kommunikációs, terminológiai mércék komplexumának, nem várhatjuk el, hogy szabályteremtésünk tiszta és mély gondolatú, koherens és konzisztens, feszes, okos és félreérthetetlen legyen.

A jogi terminológia alkotására is vonatkoznak a jogszabályok nomotechnikai feldolgozása során alkalmazott hasonlító elvek és tételek, ha hangzatosabban akarunk fogalmazni, az analógia logikai módszerének foganatosítása kötelező. Tehát mindaz, amit a jogi aktusok szövegének terminológiai tökéletesítése és következetessé tétele szakaszairól írtunk, természetesen érvényes az utólagos kiegészítések, módosítások folyamatára is. A módosítások előkészítésének és elfogadásának időszaka a kedvezőbb pillanat az új törvények és egyéb szabályok meghozatala nélküli „terminológiai forradalom” győzedelmeskedésére, különösen azon esetekben, amikor az eredendő jogszabály meghozatala és a módosítások időpontja között

hosszú periódus telt el. Tovább szöve a gondolatmenetet, még egy feszült kérdéssel toldhatjuk meg fejtegetésünket: a törvényalkotók, mint a forradalmi változások idejének tanúi és alakítói az ilyen prototípusos esetekben miért nem döntöttek egészen új törvények vagy egyéb jogszabályok létrehozása mellett?

Egy banális magyarországi példa: az Alkotmány²⁰ a közelmúltig, az Alaptörvény meghozataláig, címében az 1949. esztendő dátumát tartalmazta, az évszám tehát a bősztálinizmus korszakából mintegy ránk ragadva, visszamaradva „csúnyálkodott” a legfelsőbb jogszabály borítóján, címében. Mint már említettem, hosszú késedelemmel, de a „fülkeforradalmi” változások ünnepélyes beteljesedéseként szinte össznépi közfölköltással, parlamenti átszellemüléssel meghozatott az új Alaptörvény, melyet hatályának kezdetén a „húsvéti” becéző jelzővel is illettek, majd e minősítése fokozatosan kikopott a köztudatból és a nyelvhasználatból. Az ellenzék kritikái immár, miszerint oktrojált, egypárti, legális, de illegitim aktus emelkedett a hierarchia csúcsaira, fokozatosan elcsöndesedtek.

Az űrlapok, a formanyomtatványok és a típus szerződések nomotechnikai hibái

A pórnép, a jogkövető alattvalók, de náluknál jóval nagyobb mennyiségben a szakmabeliek, a hivatásos gyakorló jogászok nap mint nap papírkötegek özönével találják magukat szembe, pedig a zömülő nyomtatványok, űrlapok, adatlapok, formulárok, a típus szerződések elvben azért volnának, hogy megkönnyítsék hivatali, adminisztratív, ügyintéző életünket. Sajnos éppen ez a „predeterminált” tartalom, az állandóság, a változatlanosság, a merevség, a papírlap objektív érzéketlensége, az előre gyártott dokumentum korlátoltsága néha ártatlan, mégis kellemetlen, ám máskor bizony kardinális, a vagyona vagy a büntetőjogi felelősségbe mélyen belefűrődő kalamajkákat idézhetnek elő. A fölsigázott érdeklődésű olvasó gazdagítása céljából álljanak itt a gyakorlatból merített példák. Egy adott cég követelése érvényesítésének, behajtásának biztosítási eszközeként előgépelt, előnyomott formaszerződésben szabja meg a kikötést, miszerint jelzálog kötelezően létesítendő. Időközben azonban az üzletvitel élénkítése és egyszerűsítése céljából a vezetőség azt a kockázatos, de indokolható döntést hozza, hogy a jelzálog terhének bejegyeztetése immár nem előfeltétele a szerződés megkötésének. A szerződés panelt azonban nem módosították, a mondott kikötés továbbra is ott virít, és elrettentő tényezőként kilóg a szö-

²⁰ A Magyar Népköztársaság Alkotmánya, 1949. évi XX. törvény, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1979.

vegből. A később, csalás miatt bekövetkezett büntetőeljárás során a védőügyvéd a jelzőlog elmulasztásának érvét aduásként hangoztatta és lobogtatta a sértett cég magaviseletében föllelhető könnyelműség és lelkiismeretlenség körülményeinek a bizonyítására (mintegy a sértett hozzájárulásaként minősíti a védelem ezt a „jelzőlogelhagyó” magatartást), mi több, a bűncselekmény előidézőjeként tünteti föl a károsultat, aki képtelen volt jogos követelését érvényesíteni. Különösebb éleslátás nem szükségeltetik annak megállapításához, hogy a nomotechnikai hiba nem jelentéktelen, még kevésbé ártatlan, ellenkezőleg, dörgedelmesen behatol az eljárásban részt vevő felek legközvetlenebb anyagi érdekeinek szférájába.

A gyakorlatban olyan esetek is előfordulnak, amikor az úrlapon csupán az alanyok bizonyos kategóriái vannak feltüntetve (pl. a szakértő, az ülnökök, a fordítók végzései, a terhelt, de nem a följelentett személy kihallgatásáról szóló jegyzőkönyv stb.), ezért a hatóság utólag kézzel szokott belejavítani. Így bőségesen incselkednek velünk a hibavetés lehetőségei, de szerencsére a következmények ritkán olyan „végzetesek”, mint az előző bekezdésben közölt példái.

Érdekes lehet még a felhatalmazott személyek, a rendőrtisztviselők és felügyelők részéről alkalmazott alkoholelemzések nem megfelelő „minta-példányainak” inkorrekt kezelése. Az állami szervek rendre kénytelenek a szeszgőzös befolyásoltság alatt vezető felelőtlen sofőrökkel szemben intézkedni. Ennek értelmében előre kinyomtatták a „járművezető kihallgatásáról szóló jegyzőkönyvet”, melyben a delikvensről megállapítják, illetve megválaszolják a kérdést: alkohol hatása alatt állt-e? A szövegben a járművezetőt említik, mi több, hivatkoznak is A közúti közlekedés biztonságának alapjairól szóló törvényre²¹, miközben elmulasztják naprakésszé tenni az úrlapot, hiszen jelenleg immár új törvény²² van hatályban. A történeti-diakronikus összehangolás és frissítés követelményének tehát nem tettek eleget. Történt egy alkalommal, hogy a kriminális kilengésekre hajlamos idült alkoholista a kocsmában részegen randalírozva azt javasolta az eljáró rendőröknek, hogy szexuális jellegű, obszcén és perverz cselekedeteket hajtsanak végre szervén... Lényegtelen a minősítés (vajon a közrend és a köznyugalom rombolásáról, illetve a hivatalos személy intézkedésének akadályozása bűncselekményének elkövetéséről, avagy valami

²¹ A közúti közlekedésbiztonság alapjairól szóló törvény (A JSZSZK Hivatalos Lapja, 50/88., 63/88., 80/89., 29/90. és 11/91., szám, A JSZK Hivatalos Lapja, 34/92., 13/93., 24/94., 41/94., 28/96. és 3/2002. szám)

²² A közúti közlekedés biztonságáról szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 41/2009., 53/2010., 101/2011., 32/2013 – AB határozat és 55/2014. szám)

harmadikról van-e szó), számunkra e pillanatban az a fontos, hogy a vizsgált formanyomtatvány javítására nem került sor, amely eredeti formájában nem illeszkedik a konkrétan előállt helyzethez, tehát a keletkezett okirat köszönő viszonyban sincs a valósággal, hiszen a jármű típusára, forgalmi rendszámára s a törvény egyéb idevágó rendelkezéseire hivatkozik. A pontatlanság netovábbját az elkövető minőségének megállapítása szolgáltatja: „a járművezető szervezetében 2,61 ezrelék alkohol volt...”.

Fokozott figyelemre, türelemre és tudásra is egyaránt szükség van tehát ahhoz, hogy a technikai javításokat következetesen és hiánytalanul életre hívjuk. Ismétlem: a kapkodó sietség, az állami szervek és egyéb intézmények fölületessége és túlterheltsége hátráltatja a pontosság követelményének föltétlen megvalósulását.

A fönt előadottak sajnálatosan az eljáró hatóságok és egyéb alanyok, tehát a bíróság, a közigazgatási szervek – s mint láthattuk – a rendőrség, de nem utolsósorban a kötelmi jogi viszonyok, illetve az üzleti-jogi szerződések részvevőinek szinte mindegyikére vonatkozik.

A nomotechnikai interferenciák és a jogi aktusok összehangolatlanságának fajtái

Az előző pontokban mélyrehatóan vizsgált hibák, zavarok, ellentmondások és inkompatibilitások leggyakoribb és legjelentősebb kategóriája a törvények és egyéb jogi aktusok *többszabályi* (multireguláris) harmóniahiánya. Itt az azonos vagy hasonló joganyagot szabályozó rendelkezések, megoldások és előírások egy országon, egy államon belüli interferenciájáról beszélünk. Nem vigasztaló, de mégis állapítsuk meg: ez nemcsak a szerbiai törvényhozás és egyéb jogképzés negatív tulajdonsága, hanem közelebbi és távolabbi környezetünkben is elkeseredett, de többé-kevésbé meddő küzdelem folyik ezen gonosz, úgy látszik, lebírhatatlan nomológiai-dogmatikai kór ellen. Pár évvel ezelőtt például a Szlovák Köztársaság akkori emberi és kisebbségi jogi minisztere sajnálkozását fejezte ki az államnyelvről szóló²³ és a nemzeti kisebbségek hivatalos nyelvhasználatáról szóló törvény²⁴ elégtelen összehangoltsága miatt, melyekben a szembeszökő „illeszkedéshiány” elsősorban a pénzbüntetések terén mutatkozik, de nem lehet kétségünk az egyéb ténybeli diszharmóniák felől sem. A magyar kormány és az Országgyűlés némi jogkotyvasztáshoz fo-

²³ A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának törvénye a Szlovák Köztársaság államnyelvről, Tt. 270/1995. sz. (1995. november 15.)

²⁴ A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának törvénye a nemzeti kisebbségi nyelvek használatáról, Tt. 184/1999., 318/2009., 204/2011. sz. (2011. június 28.)

lyamodva nem kevesebb mint öt év visszamenőleges hatállyal hozott törvényt²⁵, 98%-os, tehát drákói vagyoni jogi következményekkel járó adóki vetéssel egybekötve, amin normális jogi észjárással csak hüledezni lehet, arról nem is beszélve, hogy alkotmányjogi szempontból vastag a diszkrepancia (még szerencse, hogy az alkotmánybíróság a maga megcsonkított, megcibált hatáskörében e törvényhelyet rövid időn belül *ex tunc* hatálytalanította, megsemmisítette). Ha ehhez még hozzátesszük, hogy fitytyet hánytak a legalapvetőbb elméleti, tudományos, normateremtési jogi tételekre és elvekre, akkor szomorkás hangulatban leszögezhetjük: jóllehet a fentebb említett országok már rég beléptek az Európai Unió tagországainak előkelő társaságába, mégsem örvendezhetünk, hogy bennünket az interferencia bizonyítására nagyon is szemléletes, értékes illusztrációkkal ajándékoztak meg.

Az interferencia következő, semmivel sem kevésbé fontos fajtája az úgyszintén rokon anyagot szabályozó törvények és egyéb jogi aktusok országközi, több állam közötti összehangolatlansága. E helyütt elsősorban a hazai szabályozásnak az Európai Unió jogával történő harmonizációjára gondolunk. Azonnal megmagyarázom, az aktusok effajta „összeférhetetlenségét” miért is minősítettem, illetve kereszteltem el *multilaterális* és *multiaktusos* interferenciának. Jóllehet az Európai Közösség bizonyos regulatív szegmentumaiban homogén szabályozási térség, ám ha patikamérlegre tesszük egyfelől a harmonizált jogalkotási produktumok egyenletes és összesímített szerkezetét, másfelől pedig a heterogén normatív elemeket és síkokat, láthatóvá válik, hol vannak és hová igyekeznek, iramodnak az eredendő és önálló állami hatáskörök, melyek az egyéb országoktól eltérő szabályozási megoldásokat teszik lehetővé. Különösebb empirikus nyomozás nélkül is könnyűszerrel megállapítható, hogy a szabályok heterogenitása erőteljesebben országközi, és kevésbé unilaterális jelenség. A nemzetköziség már most is érezhető, főlényben van az interferencia egyállami megnyilvánulásaival szemben, ami e legisztikai fenomén többállami természetét bizonyítja. E sorok szerzőjének reményei ellenére az Európai Unió – ha megkülönböztetett aggodalommal tekintünk a menekültválság okozta emberi (és) jogi talányos gondokra és fejleményekre – még hosszú évekig a szuverén nemzetállamok és nemzeti törvényhozások lazuló, alig kapcsolódó közössége marad.

²⁵ 2010. évi CXIII. törvény Az adó- és járuléktörvények, a számviteli törvény és a könyvvizsgálói kamarai törvény, valamint az európai közösségi jogharmonizációs kötelezettségek teljesítését célzó adó- és vámjogi tárgyú törvények módosításáról, Magyar Közlöny, 177. 25286.

Az egyállami, többaktusos, szabályközi összehangolatlanságok ecsetelése után a következő „összeigazítatlansági fajta” azonosítására térnek át. Legyen szabad ezt a jelenséget eredeti szóépítéssel *monoaktusos (intrareguláris) interferenciának* elneveznem. Hivatásbeli megütközésemre és szomorodásomra olyan állapotok is éktelenkednek pozitív jogunkban, hogy számos esetben a rendelkezések egy aktuson belül merítik ki az inkompatibilitás, az összeegyeztethetlenség ismérvét. Széles körben ismeretes például az a költségvetési cselszövés, minek során a tervezett bevételek bizonyos tételeit a kiadások oldalán több rendeltetésre irányozzák elő. Ugyanazon szabályon belül vannak összefésülhetetlen rendelkezések, s ez az umbulda nyilvánvaló és tendenciózus is, ezért mind jogi, mind erkölcsi szempontból csak legerélyesebb elmarasztalásunkat váltja ki.

Nem hangsúlyozható eléggé az elodázhatatlan, nemcsak nomotechnikai, hanem szerteágazó, lényegi és „orbitális” szükséglete a jogkörtani állapotfölismerésnek és a gyógyításnak. Mert hiszen az egymással szöges ellentétben álló és viaskodó rendelkezések alkalmazása lehetetlen, s a jogbiztonság elve türelmetlenül várja a szilárd megalapozást és az életre hívást.

Az egyedi jogi aktusok interferenciája – az individualizáció hiánya

Az egyedi aktusok zömének természete magában hordozza azt a már emlegetett tulajdonságot, melynek értelmében előre kidolgozott, *a priori* elkészített elemekből, részekből, panelekből és blokkokból állnak össze, ami a közigazgatás, de tágabban az egész jogélet hatékonyságát elősegítő gyorsítás, könnyítés rendeltetésének volna hivatott megfelelni. Ez a jellemvonás azonban a jogszabály valós egyediesítése elmulasztásának veszélyét rejtje magában. Az aktus individualizációja tehát elmarad.

Az állam az elnyomás és a kényszerítés összes funkcionáló mechanizmusaival ellátott gépezet. Ezt a hírhedt és megrögzött igazságot nem kell bizonyítani. Sarkigazság tehát, hogy rémisztő erejét az állam közigazgatási szervei útján nagyon szereti túlhangsúlyozni. Megnyilatkozásai fenyegetések, negatív következményeket, hátrányokat helyez kilátásba, hogy a jog passzív szubjektumait eltántorítsa a parancstagadó magatartásoktól. Siralomházzal, testcsonkítással, száműzetéssel, de hogy visszatérjek a haza szent talajára, börtönnel, vagyonelkobzással és egyéb tarka sokrétűséget bemutató szankciókkal fenyegetőzik. Az állam ezzel egyidejűleg érzéketlen, mi több, lelketlen is, ha meg tudnak bocsátani ezen negatív jelzők érzelmes használatáért. Az automatikus adatfeldolgozás s a dühöngő komputerezáció korában a gépek – habár kváziintellektuálisan tehetségesek, lelkük-szemlémük nincs, s egy csöpp szellemesség sem szorult

beléjük – „bűnsegéddé” válnak, átveszik a főszerepet a részvétlenségben. *Argumentum a contrario*: a tréfadolog kategóriájába tartozik az a mesébe illő eset, amikor az adóhivatal egydináriyi adóhátralék, illetve kifizetetlen tartozás miatt gyakorolja hagyományos szigorát, és aránytalan büntetésekkel fenyegetőzik. Meg kell győződnöm a tisztelt olvasót afelől, hogy ez nem fikció. A magyar hatóságok sem mennek a szomszédba némi lélegzetelállító bornírságért. Az még csak hagyján, s bele is törődtem, hogy a közigazgatási jogban lehetséges az illeték online utalása, de ha büntetőjogi ügyről van szó, akkor a hagyományos bélyegnyalogatós okmányra ragasztás illetéklerovási módozata áll a balga, külföldön tartózkodó érdekelt egyén rendelkezésére, ám azt az akkurátus könyökvédős, szemellenzős magatartást már nem vagyok képes elnéző nagyvonalúsággal nyugtázni, hogy a közlekedési szabálysértési hatóság egy ártalmatlan sebességtúllépési ügyben „közlekedve” a rajtakapott vétkezővel (velem), egy közönséges iratkézbesítési kérelem nyomán több ezer forintot elkölt a gazdag állam pénzéből a külföldi, elsőbbségi, ajánlott küldeményes, térti vevényes levelezésre, hogy a végén írd és mondd, 400 értéktelen forint összegű fénymásolási díjat kezdjen el tőlem küzdelmes elszántsággal követelni. Térjünk azonban vissza egy újabb adóügyi példához (foglalkozunk most a burjánzó bürokrácia túlkapásai iránt leküzdhetetlen, erotikus vonzalmat érző és gyakorló, pedáns németekkel): az adóhivatal, föl nem ismerve, vagy elfeledve a konkrétum megkülönböztető jellegzetességeit, csak úgy általában, bizonyos embercsoportok rettegésben tartása céljából, buta absztrakcióval, az individualizáció impotens megkerülésével azonos módon fenyeget homlokegyenest eltérő emberkategóriákat. A szegény, de becsületes vendégmunkást, a jóhiszemű és túlságosan lelkiismeretes, immár hazaköltözött nyugdíjas Gastarbeitert vegzálja, kinek évi járandóságai még a 6000 euró összeget sem érik el, tőle formulárisan ugyanúgy adófizetést előrevetítő adóbevallást követel, mint a teszem föl hatmilliós bevétellel kérkedő vagy titkolódzó pénzmosodáktól. Szerbiai vizekre visszavezve adom elő, hogy nemrégiben az áramszolgáltató forradalmi módon megújította az elfogyasztott áramról szóló elszámolásokat és a számlakiállítást. Az új űrlapokon mindennemű individualizáció nélkül akkorra betűkkel, hogy alig fér rá a papírra, felhívják a figyelmet az áramlopás büntettének tilos voltára, pedig a lakosság 99%-a becsületes, és sohasem követne el ilyen galád bűncselekményt. Az állam, a közvállalatok és más közszolgálatok egyébiránt és természetyszerűleg a legalkotmányellenesebb módon kívánnák a kénytelenítés eszközeivel megvalósítani anyagi érdekeiket, ezért a tartozások rovatában ökörhöz méltó konoksággal és végelethatatlanul ismételve vezették az újra hatályba helyezett tévéelőfizetés tar-

tozásainak összegét, s hogy tovább fokozzam a példák banalitását, a mi „hatalmasaink” bürokrata érzéketlenséggel a vak embernek biztos kiállítják a tévézés ellenszolgáltatásáért befizetendő számlát, a süketet pedig rádióhallgatási póttiletéssel sújtják, és sorolhatnám, de nem teszem.

E sorok szerzőjének fordítóirodájában nemrégiben előfordult egy magyarországi foglalási jegyzőkönyv. Északi szomszédaink vizsgálati szervei az eljárás jogszerű levezetése okán kötelesek ún. hatósági tanúk jelenlétét biztosítani, ezzel nyomatékosítva az ügy fontosságát és hivatalosságát. Ugyanakkor azonban az intézkedések és a cselekmények foganatosításának gyorsítása és eredményesítése végett – különösen ha külföldiekkel szemben vezetődik a processzus – nyitva maradt egy kiskapu, a megfogalmazás szerint: amennyiben elháríthatatlan akadály tornyosulna ezen tanúk jelenlétének biztosítása elé, a mondott föltétel nem tekinthető kötelezőnek. Halott és eltévelyedett papírra vetett betű továbbá a jegyzőkönyvi formanyomtatvány azon kitétele, miszerint „az eljáró hatóság hivatalos személye figyelmezteti a hivatali tanút, hogy jogában áll költségterítésért folyamodni”, holott hivatali tanúk igénybevételére nem is került sor. Nem kívánom kigúnyolni az eljáró rendőrhadnagyot, nem hiszem tehát, hogy nem rendelkeznek megfelelő szaktudással és ismeretekkel. Annak fölismerésére tehát képes volna, hogy a fölösleges bekezdéseket, sorokat áthúzza vagy kihagyja, ám nemtörődöm felületességéből mégsem teszi, így a formuláris panel kifejezetten kontraproduktív válik! Nemcsak, hogy nem gyorsítja vagy könnyíti meg az eljárás vezetését, hanem éppen ellenkezőleg: a tanulatlan és járatlan ügyfelet, különösen az idegen anyanyelvűt az abszolút kétség és tájékozatlanság állapotába taszítja. Az ügyfél nem tudja például, hogy, lehetősége van-e a jogorvoslat eszközével élni, vagy pedig erről teljesen, véglegesen és visszafordíthatatlanul lemondott.

Egy mondatban összefoglalva: mindaz, amit fentebb kifejtettünk, megdönthetetlenül bizonyítja, hogy a jogi aktusok individualizációja a nomotechnika hangsúlyos kötelezettsége lenne, így nem ártana, ha a jogi normaalkotással, jogszabály-előkészítéssel foglalkozó szakemberek és tudósok, ezzel is bizonyítva e tárgy vitathatatlan létjogosultságát, az egyébként megoldható feladattal intézményes módon foglalkoznának.